

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών
Σπουδών Π.Μ.Σ.
«ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ
ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»
(Economics and Business
Law)**

**Οι Δρώντες του Διεθνούς
Οικονομικού Δικαίου**

Δρ Δημήτριος Α. Κούρτης Επικ. Καθηγητής ΔΔΔ - Νομική Σχολή ΑΠΘ

E: kadimitr@law.auth.gr

Υποκείμενα Διεθνούς Δικαίου και Δρώντες στις Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις

Το παραδοσιακό διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει περιορισμένο αριθμό οντοτήτων ικανών να κατέχουν διεθνή δικαιώματα ή υποχρεώσεις. Πρωταρχικά υποκείμενα παραμένουν τα **Κράτη**. Άλλα παραδοσιακά υποκείμενα περιλαμβάνουν οντότητες *sui generis* (Αγία Έδρα, Τάγμα Μάλτας, Ερυθρός Σταυρός) και **διεθνείς οργανισμούς** όπως ο ΟΗΕ.

Ωστόσο, το φάσμα των δρώντων εκτείνεται πολύ πέρα από τα υποκείμενα *stricto sensu*: **ΜΚΟ, πολυεθνικές εταιρείες, μη θεσμοθετημένα κυβερνητικά φόρουμ και διυπηρειακές συνεργασίες** διαμορφώνουν σήμερα τη διεθνή οικονομική σκηνή. Η ανάπτυξη προτύπων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η δυνατότητα επενδυτών να εγείρουν αξιώσεις ενώπιον του **ICSID** ενίσχυσαν τον ρόλο εταιρειών και ατόμων στις διεθνείς οικονομικές σχέσεις.

Τα Κράτη ως Κεντρικοί Δρώντες

Παρά την αυξανόμενη ποικιλία δρώντων, η παγκόσμια οικονομική τάξη παραμένει ουσιαστικά ένα **σύστημα συντονισμού μεταξύ Κρατών**. Τα Κράτη ασκούν ρυθμιστική εξουσία με πολλαπλούς τρόπους:

Εσωτερική δικαιοδοσία

Νομοθεσία και διοικητική εποπτεία επί οικονομικών δραστηριοτήτων εντός της επικράτειάς τους.

Διεθνές επίπεδο

Δημιουργία νέων διεθνών κανόνων, συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς και φόρουμ διακυβερνητικής συνεργασίας.

Άμεση συμμετοχή

Εμπόριο εμπορευμάτων, χρηματοοικονομικές πράξεις ως κεντρικές τράπεζες χωρίς αυτοτελή νομική προσωπικότητα.

Κυριαρχία, Μη Επέμβαση και Οικονομική Ελευθερία

Κάθε Κράτος είναι κατ' αρχήν ελεύθερο να επιλέξει το δικό του **οικονομικό σύστημα**. Η αρχή της μη επέμβασης προστατεύει αυτή την ελευθερία βάσει εθιμικού διεθνούς δικαίου (*Nicaragua v United States*, ICJ 1986). Ωστόσο, ένα ευρύ φάσμα διεθνών συμφωνιών περιορίζει τις οικονομικές επιλογές.

Τα Κράτη ελέγχουν **στρατηγικούς τομείς**, διαχειρίζονται **φυσικούς πόρους** (εμπορεύματα, γενετικούς πόρους) και ελέγχουν την παροχή ενέργειας μέσω υποδομών μεταφοράς. Μοναδικό χαρακτηριστικό: τα Κράτη υπόκεινται συχνά σε **διαφορετικούς κανόνες** από τους ιδιωτικούς ανταγωνιστές τους — οι κανόνες περί **κρατικής αсуλίας** εμποδίζουν την υπαγωγή τους σε αλλοδαπή δικαιοδοσία για *acta iure imperii*.

Κρατικές Επιχειρήσεις

Τα Κράτη συμμετέχουν στις οικονομικές συναλλαγές και μέσω **κρατικών επιχειρήσεων** — αυτοτελών οντοτήτων που δημιουργούνται για λόγους εξειδίκευσης και αποτελεσματικότητας. Πολλές εκμεταλλεύονται φυσικούς πόρους (πετρέλαιο, φυσικό αέριο), ενώ τα **Κρατικά Επενδυτικά Ταμεία (SWF)** κατατάσσονται μεταξύ των ισχυρότερων επενδυτών παγκοσμίως.

Παρά τη νομική αυτονομία τους, κρατικές επιχειρήσεις που ενεργούν ως **προέκταση του Κράτους** και ασκούν δημόσια εξουσία απολαύουν **ασυλίας**. Κατά κανόνα, οι πράξεις κρατικών επιχειρήσεων **δεν θεμελιώνουν ευθύνη του Κράτους** — εκτός εάν η αυστηρή διάκριση θα οδηγούσε σε άδικα αποτελέσματα (*First National Bank v Banco Para El Comercio Exterior de Cuba*, 1983).

Καταλογισμός Συμπεριφοράς στο Κράτος

«Η συμπεριφορά προσώπου ή ομάδας προσώπων θεωρείται πράξη Κράτους κατά το διεθνές δίκαιο εάν το πρόσωπο ή η ομάδα ενεργεί στην πραγματικότητα κατ' εντολή ή υπό τη διεύθυνση ή τον έλεγχο του εν λόγω Κράτους.»

Ο όρος «πρόσωπο» περιλαμβάνει φυσικά πρόσωπα και νομικές οντότητες ελεγχόμενες από το Κράτος. Κρατική ευθύνη μπορεί να θεμελιωθεί όταν το Κράτος χρησιμοποιεί τη **μετοχική συμμετοχή ή τον έλεγχό του** σε εταιρεία για την επίτευξη συγκεκριμένου αποτελέσματος. Εάν το Κράτος παρεμβαίνει σκοπίμως απαλλάσσοντας τη δική του επιχείρηση από συμβατικές υποχρεώσεις, η επιχείρηση δεν μπορεί να επικαλεστεί αυτή τη **συμπαιγνιακή παρέμβαση**.

Το δίκαιο του ΠΟΕ αντιμετωπίζει επίσης τις κρατικές επιχειρήσεις (π.χ. Άρθρο XVII GATT 1994, Κεφάλαιο 22 USMCA)

ΚΕΦΆΛΑΙΟ 4

Διεθνείς Οργανισμοί — Ρόλος και Ιστορία

Μετά τα Κράτη, οι διεθνείς (διακυβερνητικοί) οργανισμοί αποτελούν τους σημαντικότερους δρώντες. Ενώ ορισμένοι υπάρχουν από τον 19ο αιώνα (ποτάμιες επιτροπές Ρήνου 1815, Δούναβη 1856), η πλειονότητα ιδρύθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Σύμφωνα με την Union of International Associations, από **37 ΔΔ/ΚΟ (IGOS) το 1909** φτάσαμε σε **7.726 το 2018**.

Οι διεθνείς οργανισμοί ασκούν ζωτικό ρυθμιστικό ρόλο: δημιουργούν **νομικά δεσμευτικούς κανόνες**, διατυπώνουν **μη δεσμευτικά πρότυπα** και παρέχουν **φόρουμ διαβούλευσης**. Η άμεση παρέμβαση στις αγορές εμπορευμάτων έχει πλέον αντικατασταθεί από ηπιότερους μηχανισμούς επιρροής.

Νομική Προσωπικότητα Οργανισμών και Ευθύνη Μελών

Οι ιδρυτικές συμφωνίες παρέχουν συνήθως **νομική προσωπικότητα** στους διεθνείς οργανισμούς, προστατεύοντας τα Κράτη-μέλη από ευθύνη για τις υποχρεώσεις του οργανισμού. Ωστόσο, υπάρχουν εξαιρετικές περιπτώσεις «**άρσης του εταιρικού πέλους**».

Η κατάρρευση του **International Tin Council** πυροδότησε τη συζήτηση: οι διαχειριστές του αποθεματικού εμπλάκηκαν σε κερδοσκοπικές συναλλαγές χωρίς παρέμβαση των μελών. Μετά την αφερεγγυότητα, ιδιώτες πιστωτές στράφηκαν κατά των Κρατών-μελών.

Η ευθύνη μελών δικαιολογείται όταν:

Ανεπαρκής κεφαλαιοποίηση

Τα ιδρυτικά μέλη δεν εξασφάλισαν επαρκείς πόρους στον οργανισμό.

Υπέρβαση σκοπού

Οι δραστηριότητες υπερέβησαν προδήλως τον σκοπό της ιδρυτικής συμφωνίας.

Κατάχρηση δικαίου

Η επίκληση αυτονομίας του οργανισμού συνιστά κακή πίστη.

Ως δίδαγμα, αυξανόμενος αριθμός ιδρυτικών συμφωνιών **αποκλείει ρητά** την ευθύνη μελών (π.χ. International Natural Rubber Agreement, Άρθρο 48§4).

Ο ΟΗΕ και οι «Εξειδικευμένες Οργανώσεις»

Σημαντικά φόρουμ συνεργασίας στο διεθνές οικονομικό δίκαιο εδράζονται στο πλαίσιο του ΟΗΕ:

UNCTAD (1964)

Πρώθηση ένταξης φτωχότερων χωρών στην παγκόσμια οικονομία με γνώμονα την ανάπτυξη.

UNCITRAL (1966)

Εκπόνηση βελτιωμένου νομικού πλαισίου για τη διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων — πλήθος πρότυπων νόμων (διαιτησία, ηλεκτρονικό εμπόριο, ασφαλισμένες συναλλαγές κ.ά.).

Το ECOSOC έχει συνάψει συμφωνίες με **15 εξειδικευμένες οργανώσεις** (Άρθρα 57, 63 Χάρτη ΟΗΕ), μεταξύ των οποίων: ILO, FAO, UNESCO, WHO, Ομάδα Παγκόσμιας Τράπεζας (IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID), ΔΝΤ, ICAO, IMO, ITU, UPU, WMO, WIPO, IFAD, UNIDO, UNWTO. Ως «συνδεδεμένοι οργανισμοί» κατατάσσονται ο IAEA, η CTBTO, ο OPCW και ο ΠΟΕ.

Οι Τρεις Θεσμικοί Πυλώνες της Διεθνούς Οικονομικής Τάξης

ΔΝΤ (IMF)

Παρακολούθηση συναλλαγματικών ισοτιμιών, παροχή βοήθειας σε Κράτη με σοβαρά οικονομικά προβλήματα (έλλειμμα ισοζυγίου πληρωμών).

Ίδρυση: Bretton Woods 1944.

Παγκόσμια Τράπεζα (IBRD)

Χρηματοδότηση ανασυγκρότησης και ανάπτυξης. Η IDA παρέχει άτοκα δάνεια, η IFC στηρίζει ιδιωτικές επενδύσεις. Μετάβαση από χρηματοδότηση έργων σε programme-based lending.

ΠΟΕ (WTO)

Ιδρύθηκε το 1994 ως θεσμική βάση του παγκόσμιου εμπορίου, μετά την αποτυχία του ΙΤΟ (Χάρτης Αβάνας 1948) λόγω αντίθεσης των ΗΠΑ. Η GATT λειτούργησε ως de facto οργανισμός από το 1947.

Η ILO (1919) θέτει διεθνή εργασιακά πρότυπα, καταπολεμά τις διακρίσεις και αντιμετωπίζει το «κοινωνικό ντάμπινγκ». Οργανισμοί εμπορευμάτων (INRO, OPEC) επιδιώκουν σταθερότητα τιμών — οι περισσότεροι περιορίστηκαν σε φόρουμ διαβούλευσης, με εξαίρεση τον OPEC που λειτουργεί ως καρτέλ.

Περιφερειακοί Οικονομικοί Οργανισμοί

Ο **ΟΟΣΑ** ιδρύθηκε ως φόρουμ δυτικών βιομηχανικών χωρών (σήμερα 38 μέλη, συμπεριλαμβανομένων αναδυόμενων οικονομιών). Μετά την επίθεση κατά της Ουκρανίας, τερμάτισε τη διαδικασία ένταξης της Ρωσίας. Η Επιτροπή Αναπτυξιακής Βοήθειας (DAC) στηρίζει αναπτυσσόμενες χώρες.

Περιφερειακές αναπτυξιακές τράπεζες: Inter-American Development Bank, Asian Development Bank, EBRD, Banco del Sur (2007), Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, και η **AIB** — ιδρύθηκε από την Κίνα ως διακρατική αναπτυξιακή τράπεζα, κριτικαρισμένη ως εργαλείο της «Belt and Road Initiative». Τα Κράτη BRICS ίδρυσαν παράλληλη Αναπτυξιακή Τράπεζα και Νομισματικό Ταμείο — σημαντική μετατόπιση ισχύος μακριά από τη Βόρεια Αμερική και τη Δυτική Ευρώπη.

Περιφερειακή Ολοκλήρωση — Από τη Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου στην Υπερεθνικότητα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει επιτύχει πρωτοφανές επίπεδο οικονομικής και πολιτικής ολοκλήρωσης — δεν υπάρχει αντίστοιχος οργανισμός με τόσο εκτεταμένη επιρροή στα Κράτη-μέλη του. Εμπνευσμένες από το ευρωπαϊκό μοντέλο:

Λατινική Αμερική

Andean Pact, MERCOSUR — θεσμοθετημένες μορφές οικονομικής συνεργασίας.

Αφρική

Αφρικανική Ένωση (2001) — εμπνευσμένη από το ευρωπαϊκό μοντέλο.

Νοτιοανατολική Ασία

ASEAN — εξελίχθηκε ραγδαία: Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου, Χάρτης ASEAN με δημοκρατία, κράτος δικαίου, ανθρώπινα δικαιώματα.

Πρόσφατο φαινόμενο: «μεγα-περιφερειακές» συμφωνίες — CETA (Καναδάς-ΕΕ), TPP (12 κράτη Ειρηνικού), TTIP (ΗΠΑ-ΕΕ, υπό διαπραγμάτευση).

Μη Θεσμοθετημένα Φόρουμ Οικονομικής Συνεργασίας

Παράλληλα με τους διεθνείς οργανισμούς, νέες μορφές διακρατικής συνεργασίας αναδύθηκαν ως απάντηση στην οικονομική παγκοσμιοποίηση — χωρίς σταθερή θεσμική δομή και χωρίς αυστηρά δεσμευτικούς μηχανισμούς.

- **G20:** Το σημαντικότερο μη τυπικό φόρουμ — «το» φόρουμ παγκόσμιας οικονομικής διακυβέρνησης. Αντιπροσωπεύει ~80% του παγκόσμιου ΑΕΠ, >75% του παγκόσμιου εμπορίου, ~2/3 του παγκόσμιου πληθυσμού. Ορίστηκε ως κορυφαίο φόρουμ διεθνούς οικονομικής συνεργασίας στη Σύνοδο Κορυφής του Pittsburgh (2009).

Η **G20** αναδύθηκε από τη **G7** (ΗΠΑ, Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, ΗΒ), η οποία έγινε G8 με τη Ρωσία (1997) — η συμμετοχή της Ρωσίας ανεστάλη μετά την κρίση της Κριμαίας. Η G20 ιδρύθηκε το 1999 στη Σύνοδο Κολωνίας, περιλαμβάνει 19 κράτη + ΕΕ + Αφρικανική Ένωση (από 2023). Η συγκεντρωμένη ψηφοφορική ισχύς κυριαρχεί στο ΔΝΤ.

Ομάδες Συμφερόντων και Αντίβαρα

G10 (1962)

Δυτικά βιομηχανικά κράτη — παροχή ειδικών πιστώσεων στο ΔΝΤ. 11 μέλη (συμπ. Ελβετίας από 1984).

SCO (2001)

Κίνα-Ρωσία ως αντίβαρο στη δυτική κυριαρχία. Μέλη: Ινδία, Ιράν, Καζακστάν, Κιργιζία, Πακιστάν, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν.

G77 (1964)

Αρχικά 77 αναπτυσσόμενες χώρες εντός UNCTAD — σήμερα >130 μέλη. Συνδυασμός οικονομικών συμφερόντων έναντι βιομηχανικών κρατών.

G21 / Cairns Group

G21 (2003): αναπτυσσόμενες χώρες υπό Βραζιλία-Ινδία-Κίνα-N. Αφρική — αγροτικά συμφέροντα στον ΠΟΕ.
Cairns Group (1986): αγροτικές χώρες.

Η ομάδα **BRICS** (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα, Ν. Αφρική) τυποποίησε τη συνεργασία της με στόχο μια **πολυπολική διεθνή τάξη**. Σαουδική Αραβία, Ιράν, Αιθιοπία, ΗΑΕ, Αίγυπτος και Αργεντινή προσκλήθηκαν να ενταχθούν το 2024.

Διεθνής Διυπηρεσιακή Συνεργασία

Η διυπηρεσιακή συνεργασία — μεταξύ εθνικών αρχών συμμετεχόντων κρατών — έχει αυξανόμενο αντίκτυπο στην εσωτερική νομοθεσία και διοικητική πρακτική. Συμβάλλει σε μια «ήπια εναρμόνιση» πέρα από νομικά δεσμευτικά πρότυπα. Η έννοια του «**παγκόσμιου διοικητικού δικαίου**» (global administrative law) αναφέρεται ουσιαστικά σε αυτή τη μορφή συνεργασίας, η οποία «αποσυνθέτει» το Κράτος στη μονολιθική του εμφάνιση, εγείροντας ζητήματα **δημοκρατικής νομιμοποίησης** και πολιτικού ελέγχου.

Επιτροπή Βασιλείας (BIS)

Τραπεζικά πρότυπα εποπτείας — μη νομικά δεσμευτικά αλλά με τεράστια πρακτική σημασία για τον χρηματοπιστωτικό τομέα.

IOSCO / IAIS

Πρότυπα εποπτείας κεφαλαιαγορών (>100 χώρες) και ασφαλιστικής εποπτείας αντίστοιχα.

FSB

Φόρουμ χρηματοπιστωτικής σταθερότητας μεταξύ αρχών G20, κεντρικών τραπεζών, ΔΝΤ, ΟΟΣΑ, Παγκόσμιας Τράπεζας.

ICN

Φόρουμ >80 εθνικών αρχών ανταγωνισμού — σύγκλιση διοικητικών πρακτικών.

Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)

Οι ΜΚΟ ιδρύονται από ιδιωτικούς φορείς βάσει εθνικού δικαίου. Αν και (εξαιρουμένης της ICRC) **δεν διαθέτουν διεθνή νομική προσωπικότητα**, πολλές είναι εξαιρετικά ορατοί και συχνά επιδραστικοί δρώντες.

Στο πεδίο του διεθνούς οικονομικού δικαίου δραστηριοποιούνται: **ICC, IATA, FIDIC**, διεθνή συνδικάτα και ενώσεις εργοδοτών. Πέραν αυτών, ΜΚΟ περιβαλλοντικής προστασίας, ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπολέμησης της διαφθοράς (Greenpeace, Amnesty International, Transparency International) ασχολούνται ολοένα περισσότερο με οικονομικά ζητήματα.

Οι ΜΚΟ εκπληρώνουν κρίσιμη λειτουργία **εξεύρεσης γεγονότων** — πολλές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή περιβαλλοντικές ζημίες αποκαλύφθηκαν χάρη στις έρευνές τους. Εθνικά και διεθνή δικαστήρια λαμβάνουν υπόψη τις απόψεις τους, ιδίως σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και περιβάλλοντος.

ΜΚΟ — Επιρροή, Αμφιλεγόμενες Δράσεις και Νομιμοποίηση

Πολλές ΜΚΟ ασκούν σημαντική διεθνή πίεση, ανταγωνιζόμενες ενίοτε κρατικά όργανα και κοινοβουλευτικό έλεγχο — εγείροντας ζητήματα **λογοδοσίας και νομιμοποίησης**.

- ❑ **Υπόθεση Brent Spar (1995):** Η Greenpeace εξανάγκασε τη Shell να εγκαταλείψει τη θαλάσσια απόρριψη πλατφόρμας. Αποκαλύφθηκε εκ των υστέρων ότι η χερσαία απόρριψη προκάλεσε μεγαλύτερη περιβαλλοντική ζημία — η Greenpeace παραδέχτηκε ελλιπή εκτίμηση κινδύνου.

ΜΚΟ όπως η **Attac** εντάχθηκαν στους κριτικούς της παγκοσμιοποίησης. Χάρη σε αυτές τις δράσεις, μεγάλα τμήματα ευρωπαϊκών κοινωνιών είναι πιο ευαίσθητα στους κινδύνους για περιβαλλοντικά και υγειονομικά πρότυπα από εμπορική απελευθέρωση παρά στα πιθανά οφέλη για ανάπτυξη και απασχόληση. Η **Σύμβαση του Aarhus** για πρόσβαση σε περιβαλλοντικές πληροφορίες εκπονήθηκε κατόπιν πρωτοβουλίας ΜΚΟ.

Ιδιωτικές Επιχειρήσεις και Πολυεθνικές Εταιρείες

Η διεθνής ανταλλαγή αγαθών, υπηρεσιών και πληρωμών στηρίζεται κυρίως σε συναλλαγές **ιδιωτικών εταιρειών**. Η εθνικότητά τους καθορίζεται από τον τόπο σύστασης (αγγλοσαξονικό δίκαιο) ή την έδρα διοίκησης (γερμανικό/αυστριακό δίκαιο), με ευελιξία βάσει δικαίου ΕΕ (δικαίωμα εγκατάστασης, Άρθρα 49ff ΣΛΕΕ).

Οι **πολυεθνικές εταιρείες (TNCs/MNEs)** διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στο διεθνές εμπόριο και τις επενδύσεις. Τα έσοδα πολλών υπερβαίνουν το ΑΕΠ κρατών:

\$611B

Walmart

Έσοδα 2023

\$589B

Saudi Aramco

Έσοδα 2023

\$525B

Amazon

Έσοδα 2023

\$406B

N. Αφρική

ΑΕΠ 2022

Το δίκτυο επιχειρησιακών βάσεων σε διαφορετικές χώρες παρέχει στις TNCs τη δυνατότητα εκμετάλλευσης ρυθμιστικών διαφορών και ευέλικτης μετατόπισης πόρων, καθιστώντας ευκολότερη τη διαφυγή από τη ρυθμιστική εμβέλεια εθνικών αρχών.

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Ευθύνη Μητρικής Εταιρείας

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (CSR) — ανθρώπινα δικαιώματα, κοινωνικά πρότυπα, περιβαλλοντική προστασία, διαφάνεια στην αλυσίδα εφοδιασμού — αποτελεί πλέον κεντρικό ζήτημα του διεθνούς οικονομικού δικαίου.

Κατά κανόνα, η νομική προσωπικότητα θυγατρικών **προστατεύει τη μητρική** από ευθύνη. Ωστόσο, η νομολογία του UK Supreme Court ανέπτυξε κριτήρια ευθύνης:

«Όλα εξαρτώνται από τον βαθμό στον οποίο η μητρική εκμεταλλεύτηκε τη δυνατότητα να αναλάβει, να παρέμβει, να ελέγξει, να εποπτεύσει ή να συμβουλεύσει τη διαχείριση των σχετικών δραστηριοτήτων της θυγατρικής.»

— Lord Briggs, *Vedanta Resources plc v Lungowe* [2019] UKSC 20

Κατευθυντήριες γραμμές ομίλου για ελαχιστοποίηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων μπορούν να θεμελιώσουν **συνευθύνη** εάν η μητρική λαμβάνει ενεργά μέτρα εκπαίδευσης, εποπτείας και επιβολής. Ακόμη και χωρίς πλειοψηφική συμμετοχή, η *de facto* ανάληψη διαχείρισης μπορεί να γεννήσει υποχρέωση επιμέλειας (*Okpabi v Royal Dutch Shell*, 2021).

Βασικά Συμπεράσματα

Κράτη

Παραμένουν οι κεντρικοί δρώντες, αλλά η κυριαρχία τους περιορίζεται από διεθνείς συμφωνίες και θεσμούς.

Διεθνείς Οργανισμοί

ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα, ΠΟΕ — τρεις πυλώνες. Αυξανόμενη σημασία περιφερειακών οργανισμών και BRICS.

Μη Κρατικοί Δρώντες

ΜΚΟ, πολυεθνικές, μη τυπικά φόρουμ (G20) και διυπηρεσιακές συνεργασίες διαμορφώνουν ολοένα περισσότερο τους κανόνες.

Εταιρική Ευθύνη

Η CSR και η ευθύνη μητρικών εταιρειών για θυγατρικές αναδεικνύονται ως κρίσιμα νομικά ζητήματα.

